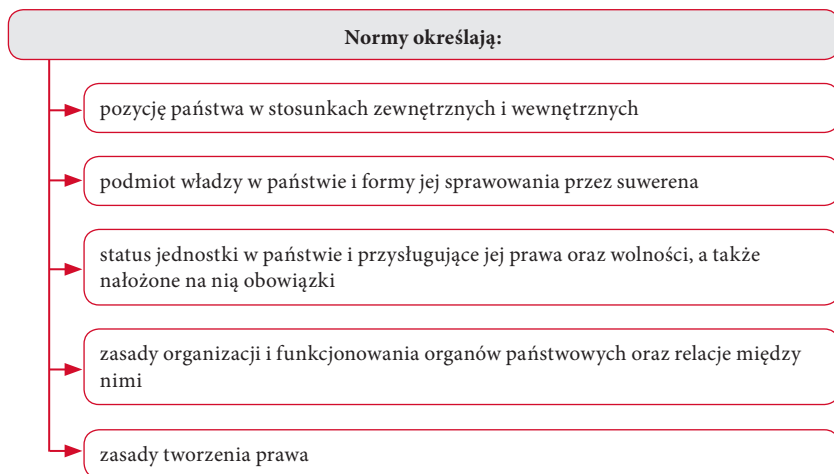

DZIAŁ I. PODSTAWY PRAWA

CZĘŚĆ I. KONSTYTUCJA RP

ROZDZIAŁ 1. POJĘCIE PRAWA KONSTYTUCYJNEGO

Prawo konstytucyjne to **całokształt norm prawnych dotyczących ustroju państw**, czyli takich, których przedmiotem regulacji są podstawowe instytucje oraz zasady ustroju politycznego i społeczno-gospodarczego państwa.

ROZDZIAŁ 2. ZASADY ORAZ PODSTAWOWE POJĘCIA

Rzeczpospolita Polska jest **dobrem wspólnym wszystkich obywateli** (art. 1 Konstytucji RP).

Konstytucja RP w przepisach Rozdziału I „Rzeczpospolita” formułuje podstawowe zasady ustrojowe.

Katalog podstawowych zasad ustroju RP

Zasada	Treść
Zasada demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP)	Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.
Zasada jednolitości państwa (art. 3 Konstytucji RP)	Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym.
Zasada zwierzchnictwa narodu (art. 4 ust. 1 i 2 Konstytucji RP)	Władza zwierzchnia w Rzeczpospolitej Polskiej należy do Narodu. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.

Zasada	Treść
Zasada niepodległości i suwerenności (art. 5 Konstytucji RP)	Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nie-naruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.
Zasada podziału władzy (art. 10 ust. 1 Konstytucji RP)	Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
Zasada społecznej gospodarki rynkowej (art. 20 Konstytucji RP)	Spółeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Rzeczpospolita Polska stwarza **warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury**, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Rzeczpospolita Polska **udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą** w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym (art. 6 ust. 1 i 2 Konstytucji RP).

Organy władzy publicznej działają **na podstawie i w granicach prawa** (art. 7 Konstytucji RP).

Rzeczpospolita Polska **przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego** (art. 9 Konstytucji RP).

Przepis ten oznacza konieczność podjęcia przez państwo wszelkich działań, w tym wydawania **aktów normatywnych**, do których zobowiązało się ono w umowie międzynarodowej.

Rzeczpospolita Polska **zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych**.

Ważne

Partie polityczne zraszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.

Finansowanie partii politycznych jest **jawne** (art. 11 ust. 2 Konstytucji RP).

Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa (art. 13 Konstytucji RP).

Problematyce partii politycznych został poświęcony art. 11 Konstytucji RP, definiujący ich pojęcie, gwarantujący zasadę wolności ich tworzenia i działania oraz wprowadzający w ust. 2 zasadę jawnego ich finansowania. W art. 13 Konstytucji RP ustanowione zostały ograniczenia wolności gwarantowanych w art. 11 ust. 1 Konstytucji RP i zakazano istnienia partii i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa. Przesłanki zakazujące tworzenia partii politycznych sformułowane są na tyle ogólnikowo, że będą wymagać konkretyzacji w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, którym w art. 188 pkt 4 Konstytucji RP powierzono orzekanie w sprawach zgodności z Konstytucją RP celów lub działalności partii politycznych.

Ważne

Objęcie regulacją prawną zagadnień związanych z powstaniem i działalnością partii politycznych nosi miano instytucjonalizacji partii politycznych.

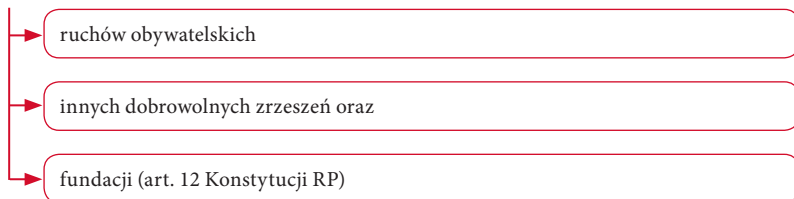
Zagadnienia partii politycznych reguluje szczegółowo **ustawa z 27.6.1997 r. o partiach politycznych** (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 580 ze zm.).

Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania:

→ związków zawodowych

→ organizacji społeczno-zawodowych rolników

→ stowarzyszeń

W celu ochrony praw pracowniczych wykształcił się szczególny rodzaj organizacji, a mianowicie **związki zawodowe**. Konstytucja RP podkreśla szczególną rolę związków zawodowych w realizacji **zasady pluralizmu** (która oznacza poszanowanie różnorodnych postaw, obyczajów, poglądów). Poza art. 12 Konstytucji RP wolność zrzeszania się w związki zawodowe gwarantuje także art. 59 Konstytucji RP. Przepis ten wymienia prawo do rokowań, zawierania układów zbiorowych pracy, prawo do organizowania strajków pracowniczych i innych form protestu jako **gwarancje realizacji celów związkowych**. Funkcjonowanie związków zawodowych regulują ustawy szczególne, a także umowy międzynarodowe. Podstawową rolę wśród umów międzynarodowych odgrywają konwencje Międzynarodowej Organizacji Pracy.

Zgodnie z ustawą z 23.5.1991 r. o związkach zawodowych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 263 ze zm.) związek zawodowy **jest dobrowolną i samorządną organizacją ludzi pracy, powołaną do reprezentowania i obrony ich praw, interesów zawodowych i socjalnych**. Związek zawodowy jest **niezależny w swojej działalności statutowej** od pracodawców, administracji państwowej i samorządu terytorialnego oraz od innych organizacji.

Rzeczpospolita Polska zapewnia **wolność prasy i innych środków społecznego przekazu** (art. 14 Konstytucji RP).

Wolność ta **oznacza możliwość przekazywania i rozpowszechniania poglądów, informacji i idei za pomocą środków masowej komunikacji**. Związana jest też z wolnością odbioru tych przekazów, informacji i idei.

Ważne

Państwo zobowiązane jest do podejmowania działań na rzecz zapobiegania i eliminowania zagrożeń wolności prasy i środków społecznego przekazu.

Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej **zapewnia decentralizację władzy publicznej**. Zasadniczy podział terytorialny państwa uwzględniający więzi społeczne, gospodarcze lub kulturowe i zapewniający jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych **określa ustawa** (art. 15 ust. 1 i 2 Konstytucji RP).

Wymóg decentralizacji władzy publicznej polega na wprowadzeniu dla potrzeb zarządu państwowego okręgów terenowych z działającymi tam organami w celu przybliżenia zarządu publicznego do obywateli.

Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi **z mocy prawa wspólnotę samorządową**. Samorząd terytorialny uczestniczy **w sprawowaniu władzy publicznej**. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje **w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność** (art. 16 ust. 1 i 2 Konstytucji RP).

Ludność zamieszkującą tereny poszczególnych jednostek terytorialnych uznano zatem za „wspólnotę mieszkańców” i powierzono jej istotną część zadań publicznych. Szerzej zagadnienia samorządu terytorialnego reguluje Rozdział VII Konstytucji RP.

W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. W drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządów.

Samorządy te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej (art. 17 ust. 1 i 2 Konstytucji RP).

Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej (art. 18 Konstytucji RP).

Ważne

Należy zwrócić uwagę, że Konstytucja RP za małżeństwo uznaje „związek kobiety i mężczyzny”.

Jak stanowi art. 19 Konstytucji RP, Rzeczpospolita Polska specjalną opieką otacza weteranów walk o niepodległość, zwłaszcza inwalidów wojennych.

Rzeczpospolita Polska **chroni własność i prawo dziedziczenia**. **Wywłaszczenie** jest dopuszczalne jedynie wówczas, gdy jest dokonywane **na cele publiczne i za słusznym odszkodowaniem** (art. 21 ust. 1 i 2 Konstytucji RP).

Własność stanowi **podstawę ustroju gospodarczego Polski** i jest niezbędnym elementem jego funkcjonowania. Podkreśla to Konstytucja RP, wymieniając własność prywatną jako jedną z wartości fundamentalnych społecznej gospodarki rynkowej. Konstytucja RP nie definiuje pojęcia własności. Nie wprowadza także żadnych zróżnicowań ochrony własności ze względów przedmiotowych czy podmiotowych. Artykuł 21 Konstytucji RP nie precyzuje, o jakie formy i typy własności chodzi. Wskazuje

to na wolę ustrojodawcy zagwarantowania ochrony **wszelkiej własności**. Postanowienia tego przepisu rozwinięte są w ustawach zwykłych, a zwłaszcza w Kodeksie cywilnym, który reguluje m.in. zasady dziedziczenia.

Ważne

Wywłaszczeniu ma towarzyszyć słuszne odszkodowanie.

„Słuszne odszkodowanie” powinno być ekwiwalentem, tj. powinno dawać właścicielowi możliwość odtworzenia rzeczy, którą utracił.

Ograniczenie wolności działalności gospodarczej dopuszczalne jest tylko w drodze ustawy i tylko **ze względu na ważny interes publiczny** (art. 22 Konstytucji RP).

Artykuł 23 Konstytucji RP wprowadza zasadę, według której **podstawą ustroju rolno-państwa jest gospodarstwo rodzinne**, z jednoczesnym zastrzeżeniem, że zasada ta nie narusza postanowień art. 21 i 22 Konstytucji RP, o których mowa była powyżej.

Przyjęcie tego zapisu ma szczególny charakter. Oznacza bowiem, że **w ramach ustroju społeczno-gospodarczego istnieje szczególny ustrój**, który opiera się na gospodarstwach rodzinnych. W odróżnieniu od regulacji art. 20 Konstytucji RP przyjęto tu zatem kryterium podmiotowe – rodzina.

Zgodnie z art. 24 Konstytucji RP praca znajduje się pod ochroną Rzeczypospolitej Polskiej. Państwo sprawuje **nadzór nad warunkami wykonywania pracy**.

Kościoły i inne związki wyznaniowe posiadają równe prawa. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują **bezstronność** w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając **swobodę ich wyrażania w życiu publicznym**.

Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane **na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności** każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim określają **umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy**. Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają **ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami** (art. 25 ust. 1–5 Konstytucji RP).

Stosunek państwa z kościołem i związkami wyznaniowymi reguluje szczegółowo ustawa z 17.5.1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1153 ze zm.). Ustawa ta deklaruje, że **Rzeczpospolita Polska jest państwem świec-**

kim i neutralnym w sprawach religii i przekonań. Kościoły i związki wyznaniowe w wykonywaniu swoich funkcji są niezależne od państwa. Gwarancją wolności w stosunkach państwo–związek wyznaniowy ma być oddzielenie kościoła od państwa, swoboda wypełniania funkcji religijnych i równouprawnienie związków wyznaniowych. Sformułowania Konstytucji RP i ustawy wskazują, że w polskim systemie prawa zasada oddzielenia kościoła od państwa nie jest rozumiana rygorystycznie i dopuszcza wiele form współpracy między związkami wyznaniowymi a państwem.

W art. 25 ust. 5 Konstytucji RP ustawodawca przyjął **zasadę odrębnej ustawowej regulacji pozycji kościołów i innych związków wyznaniowych** działających na terenie Polski. W myśl tego przepisu ustawy regulujące pozycję kościołów i związków wyznaniowych uchwalane są na podstawie umów zawartych między ich przedstawicielami a Radą Ministrów. W stosunku do kościołów i związków wyznaniowych posiadających odrębny status ustawowy, ustawę o gwarancjach wolności sumienia i wyznania stosuje się jedynie posiłkowo. Oparcie poszczególnych ustaw na umowach zawartych przez rząd z przedstawicielami kościołów i związków wyznaniowych ma istotne znaczenie. Gwarantuje ono wpływ danego związku wyznaniowego na treść ustawy, a ponadto normuje kwestię, która w zwykłym trybie ustawodawczym nie jest określona – konieczność zawarcia umowy przed złożeniem projektu ustawy do laski marszałkowskiej i wyłączność inicjatywy ustawodawczej rządu.

Odrębny charakter ma regulacja pozycji Kościoła katolickiego ze względu na podmiotowość międzynarodową Stolicy Apostolskiej. Z powyższego wynika przewidziane w art. 25 ust. 4 Konstytucji RP uregulowanie stosunków między Polską a Stolicą Apostolską oprócz ustawy także w ratyfikowanej umowie międzynarodowej. Umowa ta, ratyfikowana przez Polskę, określa przede wszystkim stosunki państwa polskiego ze Stolicą Apostolską i status Kościoła katolickiego w prawie wewnętrznym. Ma ona też bezpośrednie znaczenie dla osób wyznania katolickiego. Umowa ta, nazywana **Konkordatem**, ma też podwójne znaczenie dla polskiego systemu prawa. Z jednej strony, zawiera zobowiązania międzynarodowe państwa polskiego, których musi ono dotrzymać, z drugiej zaś jest źródłem prawa krajowego, obowiązuje bezpośrednio, co oznacza, że jej postanowieniami jest związany ustawodawca, inne organy prawotwórcze i organy stosujące prawo.

Poza Konkordatem pozycję Kościoła katolickiego w państwie określa przede wszystkim **ustawa z 17.5.1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej** (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1347 ze zm.). Ustawa ta konkretyzuje ogólne zasady dotyczące sprawowania kultu, nauczania religii, duszpasterstwa wojskowego i specjalistycznego, tzw. organizacji kościelnych, prowadzenia działalności charytatywnej, korzystania przez Kościół katolicki ze środków przekazu.

Normy dotyczące sytuacji prawnej kościołów i związków wyznaniowych rozsiiane są także po wielu innych ustawach i dotyczą różnych spraw, m.in. z zakresu prawa podatkowego, celnego czy oświatowego.

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą **ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium** oraz **zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic**. Siły Zbrojne zachowują **neutralność w sprawach politycznych** oraz podlegają **cywilnej i demokratycznej kontroli** (art. 26 ust. 1 i 2 Konstytucji RP).

W Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski. Przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych (art. 27 Konstytucji RP).

Godłem Rzeczypospolitej Polskiej jest **wizerunek orła białego w koronie w czerwonym polu** (art. 28 ust. 1 Konstytucji RP).

Barwami Rzeczypospolitej Polskiej są **kolory biały i czerwony** (art. 28 ust. 2 Konstytucji RP).

Ważne

Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej Polskiej podlegają ochronie prawnej.

Ciekawostka!

Pierwszą w Europie uchwaloną konstytucją była Konstytucja Polska 3 maja 1791 r.

ROZDZIAŁ 3. WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA I OBYWATELA

Zasady ogólne

Zasada	Treść
Zasada nienaruszalności i poszanowania godności ludzkiej (art. 30 Konstytucji RP)	Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.
Zasada wolnościowego statutu jednostki (art. 31 Konstytucji RP)	Wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Każdy jest zobowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Zasada	Treść
Zasada równości wobec prawa (art. 32 i 33 Konstytucji RP)	Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym. Kobieta i mężczyzna mają w szczególności równe prawo do kształcenia, zatrudnienia i awansów, do jednakowego wynagradzania za pracę jednakowej wartości, do zabezpieczenia społecznego oraz do zajmowania stanowisk, pełnienia funkcji oraz uzyskiwania godności publicznych i odznaczeń.
Zasada prawa do obywatelstwa i ochrony obywateli za granicą (art. 34 i 36 Konstytucji RP)	Obywatelstwo polskie nabywa się przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi. Inne przypadki nabycia obywatelstwa polskiego określa ustawa. Obywatel polski nie może utracić obywatelstwa polskiego, chyba że sam się go zrzeknie. Podczas pobytu za granicą obywatel polski ma prawo do opieki ze strony Rzeczypospolitej Polskiej.
Zasada ochrony mniejszości narodowych i etnicznych (art. 35 Konstytucji RP)	Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.
Zasada ochrony apatrydów (art. 37 Konstytucji RP)	Kto znajduje się pod władzą RP, korzysta z wolności i praw zapewnionych w Konstytucji RP. Wyjątki od tej zasady, odnoszące się do cudzoziemców, określa ustawa.

Wolności i prawa osobiste

Zasada	Treść
Prawo do ochrony życia (art. 38 Konstytucji RP)	Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.
Zakaz eksperymentów naukowych bez zgody pacjenta (art. 39 Konstytucji RP)	Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody.
Zakaz tortur, okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania (art. 40 Konstytucji RP)	Nikt nie może być poddany torturom, okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych.
Nietykalność osobista i wolność osobista (art. 41 Konstytucji RP)	Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie. Każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności. Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczone postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami. Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny. Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

Zasada	Treść
Odpowiedzialność karna za popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (art. 42 ust. 1 Konstytucji RP)	Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego.
Prawo do obrony w postępowaniu karnym (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP)	Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.
Zasada domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP)	Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.
Prawo do rzetelnego sądu i zasada jawności postępowania (art. 45 Konstytucji RP)	Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy, bez nieuzasadnionej zwłoki, przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.
Dopuszczalność przepadku rzeczy tylko w przypadkach wskazanych w ustawie, na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu (art. 46 Konstytucji RP)	Przepadek rzeczy może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.

Zasada	Treść
Ochrona prawna życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz prawo do decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji RP)	Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.
Ochrona rodziny i życia rodzinnego (art. 48 Konstytucji RP)	Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.
Wolność i ochrona tajemnicy komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP)	Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się. Ich ograniczenie może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie oraz w sposób w niej określony.
Prawo do nienaruszalności mieszkania (art. 50 Konstytucji RP)	Przeszukanie mieszkania, pomieszczenia lub pojazdu może nastąpić jedynie w przypadkach określonych w ustawie i w sposób w niej określony.
Prawo do zachowania w tajemnicy informacji (art. 51 Konstytucji RP)	Nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby. Władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym. Każdy ma prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych. Ograniczenie tego prawa może określić ustawa. Każdy ma prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą. Zasady i tryb gromadzenia oraz udostępniania informacji określa ustawa.

Zasada	Treść
Wolność poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania (art. 52 Konstytucji RP)	Każdemu zapewnia się wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu. Każdy może swobodnie opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wolności, o których mowa powyżej, mogą podlegać ograniczeniom określonym w ustawie. Obywatela polskiego nie można wydrzeć z kraju ani zakazać mu powrotu do kraju. Osoba, której pochodzenie polskie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą, może osiedlić się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na stałe.
Wolność sumienia i religii (art. 53 Konstytucji RP)	Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób. Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy, i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób.

Zasada	Treść
	Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych. Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.
Wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (art. 54 Konstytucji RP)	Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji. Cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu oraz koncesjonowanie prasy są zakazane. Ustawa może wprowadzić obowiązek uprzedniego uzyskania koncesji na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej.
Warunkowa dopuszczalność ekstradycji (art. 55 Konstytucji RP)	Ekstradycja obywatela polskiego jest zakazana, z wyjątkiem przypadków określonych poniżej. Ekstradycja obywatela polskiego może być dokonana na wniosek innego państwa lub sądowego organu międzynarodowego, jeżeli możliwość taka wynika z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej lub ustawy wykonującej akt prawa stanowionego przez organizację międzynarodową, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem, pod warunkiem, że czyn objęty wnioskiem o ekstradycję: ▶ został popełniony poza terytorium Rzeczpospolitej Polskiej oraz ▶ stanowił przestępstwo według prawa Rzeczpospolitej Polskiej lub stanowiłby przestępstwo według prawa Rzeczpospolitej Polskiej w razie popełnienia na terytorium Rzeczpospolitej Polskiej, zarówno w czasie jego popełnienia, jak i w chwili złożenia wniosku. Nie wymaga spełnienia warunków określonych powyżej ekstradycja mająca nastąpić na wniosek sądowego organu międzynarodowego powołanego na podstawie ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej, w związku z objętą jurysdykcją tego organu zbrodnią ludobójstwa, zbrodnią przeciwko ludzkości, zbrodnią wojenną lub zbrodnią agresji.

Zasada	Treść
	Ekstradycja jest zakazana, jeżeli dotyczy osoby podejrzanej o popełnienie bez użycia przemocy przestępstwa z przyczyn politycznych lub jej dokonanie będzie naruszać wolności i prawa człowieka i obywatela. W sprawie dopuszczalności ekstradycji orzeka sąd.
Prawo do azylu (art. 56 Konstytucji RP)	Cudzoziemcy mogą korzystać z prawa azylu w Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w ustawie. Cudzoziemcowi, który w Rzeczypospolitej Polskiej poszukuje ochrony przed prześladowaniem, może być przyznany status uchodźcy zgodnie z wiążącymi Rzeczpospolitą Polską umowami międzynarodowymi.

Wolności i prawa polityczne

Zasada	Treść
Wolność zgromadzeń (art. 57 Konstytucji RP)	Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich. Ograniczenie tej wolności może określać ustawa.
Wolność zrzeszania się (art. 58 Konstytucji RP)	Każdemu zapewnia się wolność zrzeszania się. Zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z Konstytucją lub ustawą. O odmowie rejestracji lub zakazie działania takiego zrzeszenia orzeka sąd. Ustawa określa rodzaje zrzeszeń podlegających sądowej rejestracji, tryb tej rejestracji oraz formy nadzoru nad tymi zrzeszeniami.
Wolność związkowa i prawo do strajku (art. 59 Konstytucji RP)	Zapewnia się wolność zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników oraz w organizacjach pracodawców. Związki zawodowe oraz pracodawcy i ich organizacje mają prawo do rokowań, w szczególności w celu rozwiązywania sporów zbiorowych, oraz zawierania układów zbiorowych pracy i innych porozumień.